

Úvod

Počas posledných dní roku 2018 sa zamýšľame nad 70timi rokmi, ktoré uplynuli od prijatia Všeobecnej deklarácie ľudských práv na pôde Organizácie spojených národov a kladieme si otázku: “Ako ďaleko sme sa dostali?”

Vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv nachádzame práva, ktoré patria každému z nás, pretože všetci sme ľudia. Od roku 1948 bol každý rok ďalším krokom smerom k tomu, aby tieto práva mohli požívať všetci ľudia. Čoraz viac z nás môže žiť život bez strachu a diskriminácie.

Stále však existujú miesta, kde sa ľudstvo vracia o krok späť. Aby sme dosiahli víziu Všeobecnej deklarácie – svet, kde sú všetci ľudia slobodní a navzájom si rovní - treba spraviť ešte veľa práce. Konflikty, predsudky, nespravodlivé rozdelenie zdrojov a zlé riadenie sú iba niektorými z príčin, prečo mnohí a mnohé z nás stále čakajú, kým budú požívať všetky svoje práva.

V nasledujúcom zhrnutí stavu ľudských práv vo svete obraciame našu pozornosť na niekoľko kľúčových problémov a tém, ktoré rezonovali v roku 2018. Venujeme sa zásadným udalostiam z jednotlivých regiónov, kľúčovým hnutiam, ktoré vyzývali k zmene, a zvažujeme ako sa počas roku darilo predovšetkým právam žien. Neobídeme ani množstvo obrancov a obrankýň ľudských práv z celého sveta a vzdáme úctu tým, ktorí stratili svoje životy či slobodu v dôsledku svojej práce. Ich odvaha nám dodáva silu pokračovať v našom boji za ľudské práva aj v tých najtemnejších momentoch.

Neodňateľné právo

Aktivistka Helen Thomas sa narodila v ten istý deň ako najslávnejší dohovor OSN. Zamýšľa sa nad tým, čo znamená narodiť sa “slobodná a rovná ostatným” a nad prácou, ktorá nás ešte čaká, kým sa to stane realitou pre všetkých.

„Na tento svet som prišla počas treskúcej zimy v roku 1948 v malej chatke mojich rodičov na severe Anglicka. Moja matka ma priviedla po dlhých hodinách pôrodu na svet o polnoci 9. decembra.

Boli to tvrdé, povojnové roky. Moji rodičia sa vzali týždeň pred vyhlásením vojny a znovu sa stretli až po rokoch odlúčenía. Moja matka sa snažila vychovať štyri deti vo svete plnom zbombardovaných miest, jedla na prídel a chudoby. Jej dni boli plné nekončiacich domácich prác. Mohlo sa zdať, že udalosti vonkajšieho sveta nehrali v jej živote príliš veľkú úlohu.

Takisto po dlhých mesiacoch dozrievania, sa v tú istú noc ako som sa narodila, snažila 500 míľ od Paríža iná žena priviesť na svet niečo nové. Ona ale bola prvou dárou Spojených štátov amerických, diplomatkou a predstaviteľkou OSN. Očakávalo sa, že jej potomok zmení životy miliónov ľudí, vrátate mňa. Bola to Všeobecná deklarácia ľudských práv.

Výbor vedený Eleanor Rooseveltovou sa mesiace boril so zoznamom základných ľudských práv a slobôd, ktoré by krajiny združené v mladej Organizácii spojených národov priznali všetkým občanom a občiankam. Keď som ja prvý krát nahnevane kričala, Eleanor Rooseveltová mala prejav pred Valným zhromaždením. Vyhlásila, že Všeobecná deklarácia je „ohromným dokumentom”. 10. decembra bola prijatá Valným zhromaždením a každej osobe na zemi boli priznané jej ľudské práva. Prinajmenšom na papieri.

Prešlo mnoho desaťročí, kým som pochopila veľkosť toho, čo sa stalo v deň môjho narodenia. Všeobecná deklarácia presiahla pojmy „dobro a zlo”, s ktorými som vyrastala, presiahla rozdelenie národov a kultúr. Počas prvých hodín môjho života som sa znovu narodila, tentoraz „slobodná a rovná v dôstojnosti a právach”. Bola som oslobodená od mučenia a diskriminácie, stala som sa rovnou pred zákonom. Okrem iných práv som sa mohla slobodne pohybovať, slobodne myslieť, mať svedomie a vierovyznanie. Ale počas mnohých rokov som o tom vôbec nevedela.

Až teraz sa z historických kníh dozvedám, že tridsať článkov Všeobecnej deklarácie rozprúdilo nové diskusie, vniklo do rôznych zákonov a ústav štátov a sformovalo základy ľudsko-právnych dokumentov.

Vojna zanechala Britániu v bezútešnom stave. Zanechala jej ale aj dedičstvá rovnostárstva. Jedným z týchto dedičstiev je bezplatná Národná Zdravotná Služba (National Health Service - NHS) pre všetkých, ktorá mala sotva päť mesiacov, keď som sa narodila. Z historických kníh sa dozvedám, že nový ľudsko-právny rámec mal okamžitý dopad na mladú NHS. Ale keď prišiel čas, aby som tieto služby využila, zistila som, že vôbec nerešpektuje dôstojnosť či práva pacientov a pacientiek. Keď som mala dva roky, dostala som sa až za bránu záhrady a skončila som pod kolesami nákladného auta. V jednom okamihu sa mi nenávratne zmenil celý život.

Po nehode som sa stala prvou členkou našej rodiny, ktorá dostala bezplatnú zdravotnú starostlivosť. Moji rodičia by si ju inak nemohli dovoliť. Vďaka NHS môžem dnes chodiť. Ale režim v nemocnici vie byť krutý. Deti boli priväzované k postielkam niekedy až na celé týždne. Liečba sa častokrát vykonávala bez liekov proti bolesti – personál neveril, že by to deťom pomohlo. Liečba bola vykonávaná bez súhlasu rodičov alebo rodiny. Zo začiatku mohli rodičia vidieť svoje deti iba jednu hodinu týždenne. Takéto praktiky, síce v rozpore s ľudskými právami pacientov a pacientiek, boli bežné.

Tiež dlho trvalo, kým sa k nám dostalo právo na vzdelanie či právo ne byť diskriminovaný. Po zápise do školy ma niektorí učitelia a učiteľky odmietli ako "poškodené" dieťa vzdelávať. Často som bola oddelená od svojich spolužiakov a spolužiačok a nemohla som chodiť do školy s barlami, aby som nebola "na príťaž".

V detstve sa diskriminácia žien a dievčat v rodine či v širšej spoločnosti odrazila aj na menšom počte miest pre dievčatá v lepších školách. Stratila som roky vzdelávaním, ktoré nebolo aktuálne ani relevantné. Dopodrobna som poznala priebeh francúzskej revolúcie, ale neučila som sa nič o založení OSN, jej dôležitosti pre ľudstvo či o Všeobecnej deklarácii ľudských práv.

V 16-tich som začala robiť zdravotnú sestru a vďaka výplate som si našetrila na cestovný pas a kufor. Na konci šesťdesiatych rokov som pristála v Johannesburgu v Juhoafrickej republike, kde som našla veľký svet plný slnečných lúčov a príležitostí. A apartheid. Ako biela, vzdelaná anglická žena som mohla dostať takmer akúkoľvek prácu. Absolútne nekvalifikovaná som sa stala manažérkou elegantnej reštaurácie. Ako jediná biela zamestnankyňa som bola nadriadená pracovníkom v kuchyni pochádzajúcich z etnickej skupiny Xhosa, ázijským čašníkom a barmanom z Malajzie. Premisa apartheidu mi prišla absurdná – pár privilegovaných drží pevne v rukách to, čo sa im podarilo vziať. Aby si to odôvodnili, využívajú falošnú ideológiu podradenosti ostatných. Bolo by veľmi jednoduché a odmeňujúce len tak s tým súhlasiť.

Ale ja som s tým nesúhlasila.

Či ma zobudila tá zlomyseľná absurdnosť apartheidu? Ťažko povedať, keďže pochádzam z miesta, kde sa ľudské práva ignorovali. Viem len, že táto nespravodlivosť bola tak bolestivá, že sa to nedalo ďalej tolerovať. Matky mohli byť oddelené od svojich detí, ľudia tmavej pleti beztrešne vraždení. Uvedomila som si, že ochrana práv, ktorú som brala ako samozrejmosť, nebola dostupná pre všetkých.

Môj snúbenec začal vo svojej dielni pripravovať aj učňov, ktorí nemali bielu pleť. Za to ho jeho bieli spolupracovníci začali obťažovať a trestať, dokonca sa ho pokúsili podpáliť. Na našom sobášnom liste sme odmietli uviesť dôkaz "čisto bieleho pôvodu", prešli sme teda cez hranice a vzali sme sa v Svazijsku. Po návrate do Južnej Afriky sme čelili ďalšiemu obťažovaniu, pretože väčšinu našich priateľov viedli ako "farebných". Keďže sme odmietali súhlasiť s mýtom bielej nadradenosti, ocitli sme sa exponovaní v atmosfére útlaku, policajného násillia a štátnych špiónov. Zatknutiu sme sa vyhli iba tak, že sme nastúpili na loď do Indie.

Do Bombaja sme prišli počas obdobia sucha v štáte Maharashtra. Polovica obyvateľstva 14 miliónového mesta vtedy žila a zomierala na ulici. Opäť som bola v šoku z toho, ako sa extrémna chudoba a choroby môžu stať bežnými. A ani tu sa nevedelo o existencii Všeobecnej deklarácie.

V sedemdesiatych rokoch som sa vrátila do Anglicka a k výhodám bezplatného vzdelania. Spravila som si doktorát v zdravotnom výskume, vychovala som chlapca, ktorý utiekol z Juhoafrickej republiky pred apartheidom a mala som tri vlastné deti.

Dnes sa dobrovoľne angažujem v iniciatívach, ktoré podporujú ľudí na úteku, vedú kampane za zlepšenie miestneho životného prostredia a pomáham zásobovať potravinovú banku. Ale inak môj život, ako život väčšiny z nás, vo svete nezanechá hlbšiu stopu.

Ako sedemdesiatnička sa zamýšľam, aký pokrok spravil svet smerom k uznaniu a rešpektovaniu práv, po ktorom Eleanor Rooseveltová túžila. Každý človek sa rodí slobodný a rovný v dôstojnosti a právach. Ani moje deti sa však v škole neučili o existencii Všeobecnej deklarácie. Učili sa ale o nástupe fašizmu v tridsiatych rokoch v Európe, o tom ako hrôzostrašne vyvrcholil v Osvienčime a na iných miestach - o udalostiach, ktoré viedli k prijatiu Všeobecnej deklarácie. Moja najmladšia dcéra vnímala fašistické zločiny ako niečo, čo spáchali "ignorantskí starí ľudia". Dnes vidí, ako jej vlastná

generácia nasleduje tú istú cestu. Ako môžeme chrániť naše práva a slobody, keď nevieme odkiaľ pochádzajú?

Túto zimu očakávam narodenie môjho prvého vnúčaťa. Ako moja generácia, nebude ani on vedieť o svojich právach? Alebo ho budú učiť existencii týchto práv a bude mať odvahu, ktorá chýbala mojej generácii: zabezpečiť pre seba a ostatných tie práva a slobody, na ktoré má nárok tým, že sa narodil? Ak nie, tento okamih v ľudskej histórii, kedy sa snažíme o niečo lepšie, pomíne v neustálych, konkurenčných ľudských sklonoch k chamtivosti, pomste, sebeckosti a túžbe po moci, kvôli ktorým sú naše práva v ohrození.

Ľudské práva príliš často využívajú a kontrolujú iba elity. Rozumie im len málokto. Verím, že na to, aby sme si ich udržali, ich musia všetci poznať a porozumieť im. Každé dieťa musí vedieť o Všeobecnej deklarácii, jej dôležitosti a o právach, ktoré sa v nej nachádzajú. Každá ľudská bytosť sa musí cítiť zodpovedná za dodržiavanie týchto práv a bojovať za nich každý deň.“

Rok definovaný rezistenciou žien

Kumi Naidoo, generálny tajomník Amnesty International

Dnes si pripomíname sedemdesiate výročie vzniku Všeobecnej deklarácie ľudských práv. Tento výnimočný dokument prijatý 10. decembra 1948 znamenal dovtedy nevídaný krok - spojil medzinárodné spoločenstvo a prvýkrát priniesol listinu práv, ktoré sa týkajú všetkých ľudí. Tým zasiahol neprávosť na celom svete priamo do srdca.

O sedem desaťročí neskôr sme svedkami a svedkyňami toho, ako sa kvôli slabej celosvetovej ekonomike dostávajú do vedenia krajín bombastické bábky, ktoré sa mačoizmom, mizogýniou, xenofóbiou a homofóbiou snažia vytvoriť dojem, že sú „silnými“ lídrami. Dnešná situácia sa nápadne podobá na vzostup fašizmu v tridsiatych rokoch minulého storočia, ktorý nasledoval po ekonomickej depresii a vyústil do hororov holokaustu. Jednou z odpovedí bola práve Všeobecná deklarácia ľudských práv a jej základná téza, že všetci ľudia „sa rodia slobodní a rovní v dôstojnosti aj právach.“

V roku 2018 sme videli mnohých z týchto „silných“ lídrov, ako sa snažia oslabiť samotnú zásadu rovnosti – základ všetkých ľudských práv. Démonizovali a prenasledovali už marginalizované a zraniteľné skupiny. Ale v žiadnych z týchto oblastí nebol boj za rovnosť tak hlasný a tak viditeľný ako v boji za práva žien.

Sila hlasu žien

Ženy na celom svete boli v roku 2018 v popredných líniách boja za ľudské práva. V Indii a Južnej Afrike ich proti sexuálnemu násiliu protestovali tisícky. V Saudskej Arábii a v Iráne aktivistky riskovali zatknutie za vzopretie sa zákazu šoférovania či nútenému noseniu hidžábu (závoja). V Argentíne, Írsku a Poľsku žiadali mnohí demonštranti a demonštrantky zrušenie opresívnych zákonov týkajúcich sa umelého prerušenia tehotenstva. V Spojených štátoch, Európe a Japonsku sa milióny žien pridali k druhému ženskému pochodu #MeToo a žiadali koniec mizogýnií a zneužívaniu. V severovýchodnej Nigérii sa tisícky vysídlených žien zmobilizovali a žiadali spravodlivosť za zneužitia zo strany bojovníkov Boko Haram a nigérijských bezpečnostných zložiek.

Nemôžeme dostatočne oceniť rastúcu silu ženských hlasov. Podnietení silnými hlasmi za rešpektovanie práv žien, občania a občianky Írska drvivou väčšinou zvolili zrušenie zákazu umelého prerušenia tehotenstva. V Saudskej Arábii bolo ženám konečne priznané právo šoférovať. Na Islande a vo Švédsku boli prijaté nové zákony, podľa ktorých je sex bez súhlasu znásilnením. V Spojených štátoch zatrasli obvinenia zo sexuálneho obťažovania patriarchátom v Hollywoode a narušili tak desaťročia beztrestnosti.

Zúfalá realita práv žien

Stratosferický nárast aktivizmu okolo práv žien však nemôžeme oslavovať bez toho, aby sme priznali, prečo bojujú tak tvrdo a rázne. Faktom je, že v roku 2018 mnoho vlád otvorene podporuje politiky a zákony, ktoré ženy utláčajú a snažia sa ich podriaďiť.

40% žien v plodnom veku z celého sveta žije v krajinách, kde majú veľmi obmedzené možnosti umelého prerušenia tehotenstva. Okolo 225 miliónov žien nemá prístup k modernej antikoncepcii. Napriek hlasnému aktivizmu, El Salvador odmietol dekriminalizovať umelé prerušenie tehotenstva v akomkoľvek prípade. Argentínsky senát v tesnej voľbe hlasoval proti zákonu, ktorý by legalizoval umelé prerušenie tehotenstva na požiadanie v prvých 14-tich týždňoch tehotenstva. Poľskí a guatemalskí zákonodarcovia sa snažia presadiť prísnejšie zákony proti umelému prerušeniu tehotenstva. V Spojených štátoch je kvôli obmedzeným zdrojom pre kliniky zaoberajúce sa plánovaným rodičovstvom ohrozené zdravie miliónov žien.

Rodovo podmienené násilie v disproporčnej miere zasahuje ženy, transrodové osoby a osoby, ktoré sa neidentifikujú so žiadnym rodom. Stále je to však ľudsko-právna kríza, ktorú politici ignorujú. V júli sa Bulharsko rozhodlo neratifikovať Istanbulský dohovor, Európsku zmluvu pre predchádzanie a boj proti domácemu násiliu a násiliu na ženách, pretože bulharský ústavný súd vyhlásil dohovor za "protiústavný". V auguste sa Luxembursko stalo 33-tou krajinou, ktorá Dohovor ratifikovala. Aj napriek tomu, že sa relatívne vysoký počet európskych krajín rozhodol pridať sa, alebo dodržiavať dohovor, štatistiky stále ponúkajú smutný obraz.

Podľa štatistík je jedno z desiatich dievčat sexuálne zneužitá kým dosiahne vek 20 rokov. Iba tretina krajín EÚ ale považuje sex bez súhlasu za znásilnenie. Pri rozhovoroch s Amnesty International v iných krajinách, opísali ženy z konfliktných oblastí ako Nigéria, Irak, Južný Sudán či Mjanmarsko horory sexuálneho násilia, ktorému museli čeliť, často zo strany bezpečnostných zložiek svojej vlastnej krajiny.

Ženy na celom svete, ktoré zažívajú prelínajúce sa úrovne diskriminácie – vrátane diskriminácie na základe sexuálnej orientácie, rodovej identity, etnicity, rasy alebo socio-ekonomického statusu, čelia jedinečným a mnohonásobným porušeniam ľudských práv. V Somálsku sú ženy so zdravotným znevýhodnením často donútené uzavrieť manželstvá a čelia domácemu násiliu. V Kanade čelia pôvodné obyvateľky 6x väčšiemu riziku, že sa stanú obeťami vrážd, než iné ženy. Aj my v hnutiach zaoberajúcich sa právami žien či ľudskými právami musíme robiť viac, aby sme spoznali ako prelínajúce formy diskriminácie vplyvajú na ľudské životy. Musíme zaručiť, že hlasy tých, ktoré sú najviac marginalizované, sú vypočuté.

Odpoveďou na vzdor žien a aktivizmus sú nové taktiky, ktoré prijali skupiny vystupujúce proti ľudským právam v Latinskej Amerike a v Európe. Aktivistov a aktivistky za feminizmus a práva LGBTI osôb označujú za „podporovateľov rodovej ideológie“ a sú podľa nich existenciálnou hrozbou pre „manželstvo a rodinné hodnoty“. Takéto skupiny sa často snažia umlčať ženy a LGBTI osoby, ktoré sa vyjadrujú v prospech ľudských práv aj prostredníctvom online kampaní. Ľudia všetkých rodov, ktorí a ktoré bojujú proti rodovej nerovnosti tak musia bojovať aj na druhom fronte – aby obránili svoje právo vôbec sa ozvať.

Amnesty International priniesla tento rok jednu z prvých štúdií vôbec o ľudských právach a násiliu na ženách v online priestore. Výsledky výskumu potvrdzujú to, čo mnohé ženy už vedia – sociálne platformy sú nielen pozhnaním, ale aj preklatím. Spoločnosti a vlády nedokázali poskytnúť ochranu užívateľov a užívateľiek pred online hrozbami. Mnohé ženy preto prestali na sociálne siete prispievať, alebo tieto platformy opustili.

Na druhej strane, vďaka sociálnym médiám sa v niektorých krajinách dostalo výzvam za rovnosť žien v práci väčšej pozornosti. Rokom sa niesla výzva za zníženie rozdielu v odmeňovaní mužov a žien na celom svete, ktorý v súčasnosti predstavuje 23%. Ženy na celom svete majú v porovnaní s mužmi nižšiu mzdu. Okrem toho častejšie pracujú na neplatených či neformálnych pracovných miestach, na miestach, ktoré nie sú bezpečné, či na nekvalifikovaných pracovných miestach. Jednou z príčin sú sociálne normy, ktoré považujú ženy a ich prácu za podradené.

Ak sa nedosiahne rovnosť v práci, ženy budú stále musieť znášať väčšinu bremena prameniaceho z neistého obnovovania celosvetovej ekonomiky. Kvôli nutnosti spoliehať sa na sociálne dávky, znášajú ženy vo Veľkej Británii 86% záťaže z dôsledkov úsporných opatrení, ktoré vláda prijala v roku 2010.

Ženy sú takmer počas celých dejín ľudstva uväznené v kruhu diskriminácie podporovanej rodovými hierarchiami a normami. Politická participácia žien je nevyhnutná pre zrušenie zákonov, ktoré ukotvujú sociálnu a ekonomickú nerovnosť. Hoci v roku 2018 kandidovalo do politických pozícií rekordné množstvo žien, pokrok v tejto oblasti je bolestivo pomalý. V súčasnosti tvoria ženy len 17% všetkých hláv štátov a vlád na svete a len 23% z členov a členiek parlamentu.

2019: Príležitosť na zmenu

70-te výročie prijatia Všeobecnej deklarácie ľudských práv je príležitosťou zamyslieť sa nad týmto obrovským úspechom pre všetky ženy a mužov, ktoré a ktorí sa podieľali na jej tvorbe. Zásluhou lobovania jednej ženy – Hansy Mehty - sa Článok 1 deklarácie zmenil z navrhovaného „všetci muži (men) sa rodia ako slobodní a rovní” , na „všetky ľudské bytosti sa rodia ako slobodné a rovné.” Hansa Mehta mala oprávnenú obavu z vylúčenia žien z ochrany ľudských práv. Jedným z krokov, ktoré musia vlády bezodkladne prijať, je úprimne sa zaviazat k dodržiavaniu medzinárodnej listiny práv žien – Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien. Vlády sa musia dodržiavaním dohovoru v ich krajinách zaručiť, že ženy nie sú diskriminované a nie sú obeťami násilia.

CEDAW je so 189 krajinami, ktoré ho ratifikovali, druhou najčastejšie ratifikovanou ľudsko-právnou dohodou na svete. Krajiny sa však musia prestať tváriť, že dodržiavajú práva žien, aj keď je realita úplne opačná. Ak nám nepopierateľný nárast ženského aktivizmu niečo dokazuje, je to to, že ľudia nebudú akceptovať porušovanie práv žien. A nebudeme to akceptovať ani my. Amnesty International posilní v roku 2019 svoje advokačné aktivity v tejto oblasti. Chceme dosiahnuť, aby sa vlády s okamžitou platnosťou vzdali výhrad k CEDAW a prijali kroky vedúce k dodržiavaniu práv žien. Dnes sa musíme spoločne postaviť k hnutiam za práva žien, musíme upriamiť pozornosť na hlasy žien a musíme bojovať za uznanie všetkých našich práv. Verím, že sa k nám pridáte.

Ľudské práva v dátach

Štatistiky podľa Amnesty International pre rok 2018

DOBRE SPRÁVY

Maratón písania listov

V roku 2017 sme zaznamenali 5.5 milióna podujatí, do ktorých sa zapojilo najmenej 208 krajín a teritórií

(Zdroj: magazín Wire, júl 2018)

Zákon o trans* osobách v Pakistane

V máji prijal pakistanský parlament jeden z najprogresívnejších zákonov týkajúci sa práv trans* osôb vo svete. Stal sa tak prvou krajinou v Ázii, ktorá uznáva rodovú identitu trans* ľudí na základe ich vlastného vnímania samých seba.

(Zdroj: Rok v právach podľa Amnesty International, regionálna esej)

Iskierka nádeje v Číne

Aj napriek tomu, že priestor sa pre občiansku spoločnosť v Číne neustále zužuje, tento rok sme mohli vidieť aj záblesky optimizmu. Na čínskych univerzitných kampusoch či v online priestore sme zaznamenali silnú podporu hnutia #MeToo proti sexuálnemu obťažovaniu.

(Zdroj: Rok v právach podľa Amnesty International, regionálna esej)

Podpora ľudí na úteku

Kanada, Spojené kráľovstvo, Španielsko, Argentína, Írsko a Nový Zéland oznámili v júli svoju podporu konceptu komunitného sponzorovania ľudí na úteku. Jednotlivci a komunity sa starajú o organizovanie príchodu, prijatia a integrácie rodín na úteku. Nový Zéland sa tiež zaviazal zvýšiť prijímacie kvóty pre ľudí na úteku z 1000 na 1500 miest.

(Zdroj: Práva ľudí na úteku a migrujúcich osôb, Rok v právach podľa Amnesty International)

Ženy v Saudskej Arábii môžu šoférovať

24. júna Saudská Arábia konečne zrušila zákaz šoférovania žien.

(Zdroj: Stredný východ a severná Afrika, Rok v právach podľa Amnesty International)

Medzinárodní odborníci v Jemene

Jemenskí aktivisti a aktivistky pred Radou OSN pre ľudské práva úspešne obhájili znovuoobnovenie mandátu Skupiny medzinárodných odborníkov a odborníčok na situáciu v Jemene a to aj napriek opozícii zo strany vlád Saudskej Arábie a Jemenu.

(Zdroj: Stredný východ a severná Afrika, Rok v právach podľa Amnesty International)

Interrupcie v Írsku

Občania a občianky si v Írsku výrazným rozdielom zvolili zrušenie zákazu umelého prerušenia tehotenstva.

(Zdroj: Hlavný článok)

OBRANCOVIA A OBRANKYNE ĽUDSKÝCH PRÁV

Kolumbia

V Kolumbii zomrie v priemere každé tri dni jeden aktivista alebo aktivistka.

(Zdroj: Reuters, citovaná v článku k regiónu Amerika, Rok v právach podľa Amnesty International)

Egypt

V Egypte boli v roku 2018 uväznení najmenej dvaja obrancovia či obrankyne práv žien, najmenej siedmym bolo zakázané cestovať a najmenej dvom zmrazili majetky.

(Zdroj: čísla získané Amnesty)

Saudská Arábia

Najmenej osem obrancov a obrankýň práv žien zadržovaných v Saudskej Arábii od mája 2018 zostáva vo väzení bez obvinenia či súdu. Niekoľko z nich čelí kvôli svojej ľudsko-právnej práci obvineniam súvisiacich s terorizmom. V prípade obvinenia a usvedčenia môžu dostať až 20-ročný trest väzenia.

(Zdroj: dáta získané Amnesty International)

Irán

V roku 2018 bolo najmenej 43 obrankýň práv žien a dievčat v Iráne zadržaných, stíhaných či uväznených pre obhajobu práv žien v Iráne. Patria sem aj ženy, ktoré nenásilne protestovali proti hanlivej, diskriminačnej a ponižujúcej praktike núteného nosenia hidžábu (závoja).

(Zdroj: dáta získané Amnesty International)

PRÁVA LGBTI+ ĽUDÍ

Kriminalizované vzťahy

Vzťah osôb rovnakého pohlavia je v súčasnosti považovaný za trestný čin až v 71 krajinách sveta.

Manželstvo osôb rovnakého pohlavia je legálne/možné uzavrieť v 25 krajinách. Ďalších 28 krajín uznáva nejakú formu civilného partnerstva.

(Zdroj: Medzinárodná asociácia lesbičiek, gejov, bisexuálov, transexuálov a intersexuálov)

RODOVÁ ROVNOSŤ

Súkromné vlastníctvo

Iba 12.8% z celosvetovej výmery pôdy vlastní ženy.

(Zdroj: OSN - Ženy)

Pracovné práva

Až v 104 krajinách sveta, vrátane Brazílie, Egypta, Francúzska, Indie a Ruska platia zákony, ktoré ženám zakazujú pracovať v špecifických pracovných odvetviach. Viac ako 2.7 miliardy žien teda nemôže robiť prácu, ktorú môžu muži robiť úplne bez problémov.

(Zdroj: Svetová banka)

Adekvátne odmeny

Celosvetový rozdiel v odmeňovaní žien a mužov: 23%

(Zdroj: hlavný článok)

Materská dovolenka

Najmenej 60% pracovníčok z celého sveta (skoro 750 miliónov žien) nemá zákonný nárok na materskú dovolenku.

(Zdroj: Medzinárodná organizácia práce)

Reprodukčné práva

40% žien v plodnom veku z celého sveta žije v krajinách, kde existujú veľmi obmedzené možnosti na umelé prerušenie tehotenstva.

Až 225 miliónov žien z celého sveta nemá prístup k modernej antikoncepcii.

(Zdroj: hlavný článok)

Sexuálne násilie

Podľa prieskumu, ktorý prebiehal vo 8 krajinách na vzorke 4000 respondentiek, zažilo sexuálne obťažovanie alebo zneužívanie v online priestore až 23% žien.

(Zdroj: Ipsos MORI pre Amnesty International)

Iba v jednej tretine krajín EÚ je sex bez súhlasu považovaný za znásilnenie.
(Zdroj: hlavný článok)

Politická reprezentácia

Ženy tvoria iba 17% zo všetkých hláv štátov a vlád a 23% z členov a členiek parlamentu.
(Zdroj: hlavný článok)

LUDIA NA ÚTEKU, MIGRUJÚCI A VNÚTORNE VYSÍDLENÉ OSOBY

USA

Začiatkom septembra 2018 bolo približne 300 detí v USA stále žijúcich bez svojich rodičov či poručníkov, od ktorých boli násilne oddelení.
(Zdroj: Tlačová správa Amnesty International, 11 október)

Mjanmarsko

Brutálne etnické čistky, vraždy, znásilnenia a podpaľačstvo zo strany mjanmarskej armády stojí za útekmi viac než 720 tisíc rohingských žien, mužov a detí zo štátu Rakhine do Bangladéša. V štáte Rakhine zostáva viac než 125 tisíc ľudí, patriacich prevažne k Rohingom, uväznených v táboroch pre vysídlených ľudí. Aby prežili, sú odkázaní na humanitárnu pomoc.
(Zdroj: Regionálna esej, Rok v právach)

Maroko

Medzi júlom a septembrom 2018 presídlili úrady v Maroku odhadom 5000 osôb na úteku, migrujúcich a žiadajúcich o azyl z miest a vyhostili ich do odľahlých častí krajiny bez akéhokoľvek spravodlivého procesu.
(Zdroj: Tlačová správa Amnesty, 7. september)

Všeobecne

UNHCR zaznamenalo zníženie počtu miest pre presídlenie ľudí na úteku o 54%.
(Zdroj: UNHCR a Práva ľudí na úteku a migrujúcich esej Rok v právach)

DISKRIMINÁCIA

Kanada

V Kanade hrozí pôvodným obyvateľkám oproti iným ženám 6x vyššie riziko, že sa stanú obeťou vraždy.

OZBROJENÝ KONFLIKT

Afganistan

V apríli zomrelo v Afganistane po výbuchu druhej bomby, na mieste predošlého bombového útoku 10 novinárov. O päť mesiacov neskôr zomreli pri podobnej príležitosti dvaja ďalší. Pre ľudí z médií to bol v krajine najsmrteľnejší rok od začiatku konfliktu v roku 2001.
(Zdroj: regionálna esej Rok v právach)

Rusko

Hrubé policajné zásahy na pouličných protestoch vyústili v Rusku do masových zatknutí. Za účasť na nenásilných protestoch, ktorých počet neustále rastie, sú dokonca zatýkané aj deti. Terčom útokov sa počas protestov stávajú aj novinári a novinárky.

Slovenská republika – sumár za rok 2018

Prezident: Andrej Kiska

Predseda vlády: Peter Pellegrini

Slovenské úrady vyhostili žiadateľa o Azyl do Ruskej Federácie, napriek riziku mučenia a zlého zaobchádzania,

1. Slovensko neratifikovalo Dohovor Rady Európy o predchádzaní násilliu na ženách a domácomu násilliu a boji proti nemu,
2. Európska komisia pokračuje v konaní proti SR za porušenie Smernice o rasovej rovnosti,
3. 6 obetí policajnej razie čelia trestnému obvineniu pred súdom.

MUČENIE A ZLÉ ZAOBCHÁDZANIE

Slovensko v júli 2018 vydalo Aslana Jandieva do Ruskej federácie, ktorý bol v tom období žiadateľom o azyl. Ministerstvo spravodlivosti SR schválilo vydanie napriek riziku mučenia a zlého zaobchádzania. Vydanie bolo vykonané v rozpore s predbežnými opatreniami vydanými Výborom OSN pre ľudské práva v júni 2018. Výbor vyzval slovenské orgány, aby sa zdržali vydania kým prípad nevyšetrí¹. Do decembra 2018 Ministerstvo spravodlivosti SR dostatočne neimplementovalo opatrenia na monitorovanie situácie Aslana Jandieva v Ruskej Federácii.

OBCHOD SO ZBRAŇAMI

Ministerstvo hospodárstva SR opäť zlyhalo v transparentnom publikovaní údajov o expote konvenčných zbraní vo Výročná správa o obchode s výrobkami obranného priemyslu. Amnesty International Slovensko upozornilo na to, že správa neposkytuje dostatočné informácie na adekvátnu verejnú kontrolu v kontexte slovenských medzinárodných záväzkov, v rámci ktorých Slovensko musí zaistiť, aby obchod so zbraňami neprispieval k porušovaniu ľudských práv. Ministerstvo hospodárstva SR informovalo Amnesty International Slovensko o ochote upraviť predmetný zákon v súlade s medzinárodnými záväzkami v danej oblasti.

NÁSLIE VOČI ŽENÁM A DIEVČATÁM

Vláda SR nepredložila Istanbulský dohovor na ratifikáciu do Národnej rady SR. Dohovor, ktorý pripravila Rada Európy otvára možnosť vytvoriť celoeurópsky právny rámec na ochranu žien voči všetkým formám násillia ako aj prevencie a odstránenie všetkých foriem násillia na ženách a domáceho násillia.

PRÁVO NA VZDELANIE

Komisárka EÚ pre spravodlivosť, ako aj komisár Rady Európy pre ľudské vyjadrili znepokojenie v súvislosti s pretrvávajúcou diskrimináciou a segregáciou rómskych detí vo vzdelávaní². Hoci nový zákon diskrimináciu a segregáciu v školstve zakazuje, neprimerane veľa rómskych detí je stále umiestňovaných do špeciálnych škôl a tried pre deti s mentálnym postihnutím. Za segregáciu považujeme aj ich umiestňovanie do výlučne rómskych bežných základných škôl alebo tried. Európska komisia pokračuje v konaní proti SR za porušenie Smernice o rasovej rovnosti.

- V októbri inicioval Úrad splnomocnenca vlády pre rómske komunity spolu so Štátnou školskou inšpekciou a Verejnou ochrankyňou práv spoločnú výzvu na ukončenie školskej

¹ <https://www.refugees.org/press-releases/2018/07/18/slovakia-should-stop-the-expulsion-of-asylum-seekers-to-russia/>

² <https://www.refugees.org/press-releases/2018/07/18/slovakia-should-stop-the-expulsion-of-asylum-seekers-to-russia/>

segregácie a diskriminácie rómskych detí. Od januára došlo vďaka zákonu o sociálnych službách k rozšíreniu prístupu k predškolskej starostlivosti o deti u rodičov, ktorí sú nezamestnaní, a to pod podmienkou, že dieťa neobsadí miesto inému dieťaťu, ktorého rodičia sú zamestnaní alebo študujú,

- V septembri zaregistrovala ministerka školstva SR v Rokycanoch³ novú školu, ktorú navštevujú predovšetkým rómski žiaci a žiačky. V roku 2017 Amnesty International zdokumentovala, že mnohé rómske deti boli umiestnené a vzdelávané v špeciálnej škole pre žiakov a žiačky s ľahkým mentálnym postihnutím v Rokycanoch, čo je v rozpore so zákonom.

DISKRIMINÁCIA RÓMOV A RÓMIEK - POLÍCIA A BEZPEČNOSTNÉ ZLOŽKY

V marci podalo ERRC žalobu vo veci neprimeraného použitia sily voči Rómom v meste Moldava nad Bodvou na Európsky súdny dvor pre ľudské práva. Počas zásahu v roku 2013 príslušníci policajného zboru SR verbálne a fyzicky napadli obyvateľov a obyvateľky rómskej osady. V máji a júni bolo 6 Rómov, ktorí sa sťažovali na policajné násilie, obvinených z prečinu krivej výpovede. Hrozí im päťročné väzenie. V čase písania tejto správy nie je súdny spor ukončený.

- Vo februári bolo súdne konanie týkajúce sa zneužitia právomoci v prípade zásahu polície v obci Zborov ukončené.
 - V máji zvrátil Krajský súd v Košiciach rozsudok okresného súdu o oslobodení policajta, ktorý mal v roku 2009 zneužiť svoje právomoci a týrať na policajnej stanici⁴ 6 rómskych chlapcov. Krajský súd vrátil prípad na okresný súd v Košiciach. V čase písania tejto správy je súdny spor stále neukončený.
-

ĽUDSKÉ PRÁVA SÚ NÁDEJOU PRE OHROZENÚ EURÓPU A STREDNÚ ÁZIU

Od Uralu až po atlantické pobrežie je Európa viac než len geografický pojem. Je to myšlienka, ktorá sa formovala po tisícročia: vychovávaná množstvom kultúr a tradícií, osviežovaná migrujúcimi populáciami, spájaná zdieľanými hodnotami a spoločnými dejinami. Až na niektoré výnimky si v posledných desaťročiach užívala bezprecedentný mier a blahobyť. Dnes však Európa a región Strednej Ázie čelia neúprosnému útoku na ľudské práva priamo zo svojho vnútra.

Politika obviňovania a strachu

Nárast netolerancie, nenávisť a diskriminácie v kontexte stále sa zmenšujúceho priestoru pre občiansku spoločnosť čoraz viac rozširuje rozpory v spoločenskej štruktúre regiónu. Politika strachu ľudí rozdeľuje. Lídri a líderky svojou toxickou rétorikou obviňujú zo sociálnych a ekonomických problémov špecifické skupiny ľudí. Obrancovia a obrankyne ľudských práv, aktivisti a aktivistky, médiá či politická opozícia čelí nepodloženým trestným stíhaniam, beztrestným útokom násilných skupín a obťažovaniu zo strany vlád a úradov.

Vo väčšine Európy sa takzvaná „utečenecká kríza“ – a biedna odpoveď na ňu, stala kľúčovým míľnikom a zrkadlom, ktoré odráža niektoré nepríjemné pravdy. Krajiny sa zbavujú ľudí na úteku, migrujúcich či žiadajúcich azyl alebo ich nechávajú žiť v biednych podmienkach. Akty solidarity sú pritom čoraz viac kriminalizované. Deti sú nútené postarať sa samé o seba a tisíce ľudí na úteku sú ponechané na zodpovednosť krajinám v predných líniách, ako je napríklad Grécko. To všetko sú dôsledky čiastkových riešení a politík, ktoré vznikajú z prístupu „každá krajina musí konať sama za seba“. Tieto nečestné dohody zbavujú niektoré krajiny zodpovednosti a posilňujú tzv. „Európsku pevnosť“, čo je v prudkom rozpore s medzinárodným právom.

Takzvanú krízu spoločne s úspornými opatreniami využíva čoraz väčšia skupina oportunistických politikov a političiek. „Protisystémoví“ politici a političky, ako samých seba nazývajú, využívajú politiku demonizácie na prenasledovanie, obetovanie a dehumanizovanie najviac marginalizovaných osôb.

Maďarsko sa stalo vlajkonosičom neznášanlivosti. Premiér Viktor Orbán spolu s jeho vládou stranou Fidesz zintenzívnili útoky na ľudské práva a strana bez hanby podporuje porušovanie medzinárodného práva svojím lídrom. Vláda začala frontálny útok na ľudí na úteku a migrujúcich, obmedzila právo na nenásilný protest, z bezdomovectva spravila trestný čin. Došlo tiež k prijatiu drakonickej legislatívy, ktorá kriminalizuje aktivity týkajúce sa legitímnej migrácie. Týmito opatreniami ohrozila existenciu občianskej spoločnosti.

V Poľsku zmenšuje priestor pre vyjadrenie nesúhlasu legislatíva, ktorá obmedzuje právo na protest, ako aj stovky nespravodlivých trestných stíhaní proti nenásilným protestujúcim či rozšírené právomoci na sledovanie, ktoré využívajú orgány činné v trestnom konaní. Vláda systematicky útočila a oslabovala nezávislosť justície a zbavovala sa mechanizmov a garancií ľudských práv, čím podriadila súdnictvo politickému vplyvu. Sudcovia, ktorí pre tieto opatrenia kritizovali vládu alebo žiadali Súdny dvor EÚ o objasnenie opatrení vo vzťahu ku kompatibilitate s právom EÚ, čelili obťažovaniu a disciplinárnym konaniam.

Atmosféra strachu potláča dissent

Na niektoré krajiny v regióne sa zniesla atmosféra strachu. Od potlačenia štátneho prevratu v Turecku v roku 2016 boli tisíce ľudí vrátane novinárov a novinárok, obrancov a obrankyň ľudských práv a aktivistov a aktivistiek svojvoľne zatknutí za ich kritiku vlády, ale aj za aktivity, ktoré boli považované za kritiku - bez akýchkoľvek dôkazov, ktoré by potvrdzovali, že ich správanie by mohlo byť považované za trestný čin. Mnohé mimovládne organizácie a médiá museli ukončiť svoju činnosť

a viac než 130 tisíc štátnych zamestnancov a zamestnankýň bolo na základe dekrétov prijatých vo výnimočnom stave svojvoľne prepustených. Taner Kilic, čestný predseda správnej rady tureckej Amnesty International, strávil viac než 14 mesiacov vo väzení. Aj po prepustení v auguste stále čelí bezdôvodnému trestnému stíhaniu len pre jeho ľudskoprávnu prácu.

V celej Európe hlásajú skupiny posilnené aktuálnym trendom nenávisť a diskrimináciu a čoraz častejšie sa presadzujú v bežnej politike. Etablované politické strany prijímajú ich myšlienky a papagájujú ich nenávistnú rétoriku. Hlásanie nenávisť a netolerancie sa kvôli podpore niektorých politikov a političiek stáva čoraz „normálnejšie“.

EURÓPSKE INŠTITÚCIE A ĽUDSKÉ PRÁVA

Kľúčoví hráči opúšťajú alebo oslabujú medzinárodné ľudskoprávne mechanizmy. Krajiny EÚ preto čelia výzve, aby sa viac angažovali v ľudských právach vo vzťahu k ich zahraničným politikám. Realita je však taká, že kredibilitu EÚ ohrozujú jej vlastné zlyhania v dodržiavaní ľudských práv na domácej pôde.

Našli sa však aj pozitívne kroky. Európska komisia a Európsky parlament aplikovali článok 7 a otvorili konanie voči Maďarsku a Poľsku. Tieto konania sú odpoveďou na opatrenia, ktorými obe krajiny podkopávajú ľudské práva. EÚ tiež prijala prvé kroky v podpore a ochrane obrancov a obrankýň ľudských práv v niektorých krajinách, ale tento pokrok sa musí rozšíriť do celého regiónu. V súvislosti s migráciou neprijali európske inštitúcie žiadne rozhodné stanovisko. Naopak, prijali kroky, ktoré situáciu ešte zhoršili.

Necitlivé imigračné politiky

Dohoda medzi EÚ a Tureckom zapríčinila, že tisícky ľudí na úteku a migrujúcich osôb zostali uväznení v biednych a nebezpečných podmienkach na gréckych ostrovoch. V Stredozemnom mori sa európske krajiny stávajú spolupáchateľmi utrpenia kvôli necitlivým imigračným politikám, ktoré prenášajú kontrolu hraníc do Líbye. Podporou líbyjských autorít, ktoré hatajú morské cesty, brzdia záchranné operácie a navracajú ľudí späť do príšerných zadržovacích centier v Líbyi, oslabil EÚ vyhladávacie a záchranné iniciatívy a spôsobila, že ľudia čelia reálnemu riziku mučenia.

Oslabená spravodlivosť

Nezávislosť a autorita Európskeho súdu pre ľudské práva je čoraz ohrozenejšia. Niektoré štáty odmietli implementovať záväzné rozsudky súdu, aby získali politické body. Tým spôsobili vážne systémové a štrukturálne problémy na národnej úrovni, ktoré podporujú ďalšie porušovanie ľudských práv.

UMLČIAVANIE NESÚHLASNÝCH HLASOV

V Kazachstane, Rusku a Tadžikistane je sloboda prejavu v online priestore čoraz ohrozenejšia. V regióne sa nenásilné protesty stretávajú so širokou škálou obmedzujúcich opatrení a neprimeranými zásahmi zo strany polície. V Rusku, kde sa počet protestov zvyšuje, vyústili neprimerané zásahy polície do masových zatknutí. Zatýkané sú dokonca deti, ktoré sa zúčastnia na nenásilných demonštráciách či novinári a novinárky prítomní na protestoch. Za publikovanie alebo zdieľanie kritického materiálu v online priestore bol stíhaný bezprecedentný počet ľudí.

Vlády stále prijímajú protiteroristické a protiextrémistické opatrenia a zneužívajú trestnoprávny systém na to, aby sa zamerali na kritikov vlád a tých, čo prejavujú nesúhlas.

V Rusku a v iných krajinách sú obrancovia a obrankyne ľudských práv trestne stíhaní za vyfabrikované obvinenia. V januári bol Oyub Titiev, riaditeľ čečenskej pobočky ľudskoprávnej

organizácie Memorial, zatknutý na základe vymyslených obvinení súvisiacich s drogami, za ktoré mu hrozia roky väzenia. Ďalší ľudia čelia násiliu páchanému neznámymi páchatelmi, u ktorých existuje podozrenie na prepojenie s vládou.

Pribúda tiež nútených návratov ľudí na úteku. Niektoré krajiny vrátane Azerbajdžanu využívajú extrateritoriálne právomoci, aby zadržali a vyhostili obrancov a obrankyne ľudských práv, ktorí utiekli zo svojich domovských štátov zo strachu pred nespravodlivým trestným stíhaním.

Na Ukrajine sme zaznamenali stále častejšie útoky násilných skupín a úradov na obrancov a obrankyne ľudských práv a kritické skupiny občianskej spoločnosti. Páchatelia týchto útokov sa tešia beztrestnosti. V Kirgizsku, Tadžikistane a v Uzbekistane využíva polícia na umlčanie LGBTI aktivistov a aktivistiek hrubú silu a násilie.

Na Kryme je akýkoľvek prejav odporu či nesúhlasu voči ruskej okupácii brutálne potlačený. Obrancovia ľudských práv z radov etnickej skupiny krymských Tatárov a ďalší aktivisti čelia svojvoľným trestným stíhaniam a neprestávajúcemu obťažovaniu zo strany ruských bezpečnostných zložiek.

“NESIEME ZODPOVEDNOSŤ NIELEN ZA TO, ČO POVIEME, ALE AJ ZA TO, ČO NEPOVIEME...”

Aj napriek xenofóbnej rétorike a represívnym politikám pretrváva v ľuďoch optimizmus. Aktivizmus a protesty sú čoraz častejšie: obrovské množstvo bežných ľudí s mimoriadnou vášňou vystupuje za spravodlivosť a rovnosť. Ich správanie pomáha definovať podobu kontinentu, na akom chcú žiť, a ich odvaha je priam nákazlivá.

Novinári a novinárky, akademici a akademičky, umelci a umelkyne, sudcovia a sudkyne, právnici a právničky a bežní občania a občianky zo všetkých sfér života poháňa súciti a rozhorčenie nad nespravodlivosťou a utrpením. V represívnych časoch je obrana ľudských práv alebo odsúdenie nespravodlivosti čoraz nebezpečnejšie, ale aj čoraz dôležitejšie.

Ľudia, ktorí sa ozvú, sa stávajú symbolmi nádeje pre ostatných. Pokiaľ pri nich nebudeme stáť, nezostane nikto, kto sa postaví za to, čo je správne. Európski lídri a líderky musia stáť v predných líniah aj v jadre občianskej spoločnosti, podporovať ju a vystupovať proti tým, ktorí na ňu útočia.

Slovami tureckého spisovateľa Aziza Nesina: “Nesieme zodpovednosť nielen za to, čo povieme, ale aj za to, čo nepovieme.” To si nemôžeme dovoliť. Nezostaneme ticho!

Rok dodávok zbraní koalícii Saudskej Arábie a Spojených arabských emirátov

Tento rok bol ďalším hrozným rokom pre Jemen, krajinu, kde hrozí miliónom ľudí hladomor a kde bolo od začiatku vojny zabitých alebo zranených skoro 17 000 civilistov a civilistiek.

V roku 2018 vzdušné sily koalície Saudskej Arábie a Spojených arabských emirátov (SAE) v Jemene bombardovali obývané štvrte, občiansku infraštruktúru a dokonca trafili aj školský autobus plný detí. Hútiiovské ozbrojené skupiny nezodpovedne bombardovali centrá miest a dedín v rámci bezohľadných pozemných útokov. A štáty, predovšetkým USA a Veľká Británia, ale aj Francúzsko a Taliansko, neprestávali posielat' miliardy dolárov v modernej vojenskej výbave na podporu koaličných síl.

Verejné protesty a zmena v politike

Avšak s rastúcim množstvom obetí na civilistoch sa v roku 2018 výrazne zmenila politika a prax krajín, ktoré koalícii dodávajú zbrane. Niektoré štáty prestali dodávať zbrane po tlaku zo strany Amnesty International, iných mimovládnych organizácií, novinárov a politikov.

Veci sa začali meniť na konci minulého roka, keď Amnesty International Grécko zorganizovala protesty proti plánovanému presunu 300 000 tankových striel z Grécka do Saudskej Arábie, pričom reálne hrozilo, že budú použité v Jemene. Komisia gréckeho parlamentu zrušila dohodu, čím vytvorila precedens. V januári 2018 Nórsko pozastavilo dodávky zbraní do SAE, pričom ako dôvod uviedlo obavy zo situácie v Jemene. Keď sa na verejnosť dostali fotografie vozidla Patria, ktoré sa vyrába vo Fínsku, ako ho používajú ozbrojené sily SAE v Jemene, všetkých osem prezidentských kandidátov vo fínskych februárových prezidentských voľbách sa zaviazalo zastaviť vývoz týchto vozidiel.

V Nemecku to v apríli vyzeralo tak, že významný výrobca a exportér zbraní zmenil smerovanie. Vznikajúca koaličná vláda v Nemecku oznámila, že pozastaví vydávanie licencií pre transfer zbraní do krajín, ktoré sú priamo zapojené do konfliktu v Jemene. Nová španielska vláda sa pridala k narastajúcemu trendu a v septembri oznámila, že zruší predaj 400 kusov laserom navádzaných striel do Saudskej Arábie. To nasledovalo po medzinárodných protestoch po útoku na jemenský školský autobus v meste Sáda v severnom Jemene, pri ktorom bolo zabitých 40 detí.

Štáty odvolávajú svoje sľuby

Ako však rok postupoval, niektoré z týchto štátov začali odvolávať svoje sľuby. Fínsko pokračovalo v udeľovaní licencií na predaj náhradných dielov do SAE i napriek predvolebným sľubom a rastúcemu množstvu záberov nasadenia obrnených vozidiel Patria v jemenských bojoch. V rámci diplomatického zblížovania so Saudskou Arábiou schválilo Nemecko v septembri dodávku štyroch delostreleckých batérií.

Ešte zložitejšia je situácia v Španielsku. Španielska vláda po ôsmich dňoch od oznámenia zrušenia predaja bômb podľahla intenzívnemu domácemu tlaku i tlaku zo Saudskej Arábie a ustúpila. Minister zahraničných vecí Španielska obraňoval toto rozhodnutie v rozhlasovom rozhovore tým, že bomby sú schopné "neuveriteľnej presnosti zásahu s odchýlkou menšou než jeden meter" a že nepredstavujú typ munície, ktorá je zodpovedná za "tragédie, ktoré sme všetci odsúdili". Ignoroval pri tom fakt, že Amnesty International a ostatné organizácie zdokumentovali použitie presne navádzaných striel v náletoch na obývané oblasti, nemocnice, továrne, hotely či dokonca dom smútku.

Zatiaľ čo mnoho krajín západu začína prehodnocovať svoju podporu koalície, USA a Veľká Británia, dvaja najväčší dodávatelia, ostávajú neoblomní. Nielenže dodávajú materiál, ktorý sa používa pri bombardovaní civilistov a civilnej infraštruktúry, ale poskytujú aj potrebnú technickú a logistickú pomoc Saudským kráľovským vzdušným silám.

Dodávateľské štáty a výrobcovia zbraní pod paľbou

So zvyšujúcim sa počtom strát na životoch civilistov a zhoršovaním beztak katastrofickej humanitárnej situácie sa tlak na vlády, ktoré dodávajú zbrane, zvyšuje. Vo Veľkej Británii opozičné strany opakovane vyzvali ukončiť vyzbrojovanie Saudskej Arábie a verejná mienka je drvivo proti vývozu. I keď súdne preskúmanie rozhodnutia vlády Veľkej Británie pokračovať v povoľovaní dodávok zbraní do Saudskej Arábie bolo minulý rok zamietnuté, v máji 2018 dvaja sudcovia odvolacieho súdu umožnili odvolanie. V USA rastie opozícia v Kongrese a ohrozuje transfer 120 000 precízne navádzaných bômb do Saudskej Arábie a SAE. V inom prípade v septembri sa zopakoval pokus odvolať sa na Zákon o právomociach vo veciach vojenských (War Powers Act) z roku 1973 pre ukončenie zapojenia USA v jemenskom konflikte z dôvodu, že k nemu Kongres nikdy nedal súhlas. Mimosúdna poprava novinára Džamála Chášuqdžího na konzuláte Saudskej Arábie v Istanbule vyvolala ďalšie otázky v Kongrese USA a v parlamente Veľkej Británie o pokračovaní dodávok zbraní do saudskoarabského kráľovstva.

Dodávateľské štáty čelia tlaku, ale aj výrobcovia zbraní sa dostávajú pod paľbu. Amnesty International a ostatné organizácie zdokumentovali pozostatky munície vyrobenej poprednými výrobcami zbraní z USA, ako Raytheon a Lockheed Martin, ktoré sa našli v ruinách po kontroverzných leteckých útokoch. Spoločnosť BEA Systems z Veľkej Británie pokračuje v dodávaní a poskytovaní servisu pre rozsiahlu flotilu útočných lietadiel Saudskej Arábie. Známe značky ako Boeing, General Electric a Rolls-Royce dodávajú letecké motory a muníciu.

V apríli podala koalícia talianskych a nemeckých mimovládnych organizácií v Ríme trestné oznámenie na manažment spoločnosti RWM Italia S.p.A. (dcérsku spoločnosť nemeckého gigantického výrobcu zbraní Rheinmetall AG) a vysokopostavených úradníkov talianskych orgánov zodpovedných za vývoz. Trestné oznámenie sa týka exportu jedného typu bomby, ktorú vyrába RWM na Sardínii a vyváža Taliansko, ktorá zabila šiestich civilistov, keď bola v októbri 2016 použitá pri nálete na Deir al-Hajari, dedinu v severozápadnom Jemene.

Hanebný prístup "Nič sa nedeje"

Udalosti v Jemene predstavujú pre všetky zainteresované strany serióznu výzvu. Správanie sa dodávateľských štátov a spoločností vo svetle možných vojnových zločinov je stále podrobnejšie skúmané a hlasne sa proti nemu protestuje. Niektoré štáty zaujali principiálny postoj prestať dodávať zbrane koalícii Saudskej Arábie a SAE. Na druhej strane zaujali krajiny ako USA, Veľká

Británia, Španielsko, Francúzsko, Taliansko a iné hanebný postoj, ako keby sa nič nedialo. To podkopáva medzinárodné zákony o predaji zbraní, ktoré práve tieto krajiny pomáhali vytvoriť a zaviazali sa rešpektovať. Veľké korporácie ako Raytheon, Lockheed Martin a BAE Systems im ochotne pomáhajú v ich nezodpovednosti.

Kampane, aktivisti a aktivistky z celého sveta musia pokračovať vo vytváraní tlaku na vlády a spoločnosti. Štáty sú povinné dodržiavať svoje záväzky zo Zmluvy o obchode so zbraňami a prestať dodávať akékoľvek zbrane, muníciu a vojenské technológie, ktoré môžu byť použité v jemenskom konflikte. Tiež musia využiť svoju silu kľúčových hráčov v regióne, aby prinútili koalíciu dodržiavať svoje medzinárodné ľudskoprávne záväzky a záväzky vyplývajúce z medzinárodného humanitárneho práva. V opačnom prípade riskujú spoluúčasť na porušovaní ľudských práv a na vojnových zločinoch. Tie sú páchané v konflikte, v ktorom boli nielen desaťtisíce civilistov zabitých a zranených, ale milióny ľudí bolo vysídlených a vyhnaných z krajiny, ktorá je na pokraji katastrofálneho hladomoru.

Téma utečencov si vyžaduje zmysluplnú zmenu

Globálny kompakt OSN o utečencoch, ktorý iniciovalo Valné zhromaždenie OSN, nepriniesol zmysluplnú zmenu pre 25 miliónov utečencov a utečenkýň. Konečná verzia Kompaktu, ktorý si kládol za cieľ zlepšiť reakciu medzinárodného spoločenstva na nútené masové vysídľovanie, bola aj v júli po 18 mesiacoch konzultácií pozoruhodne skromná: hanebný návrh na vyhýbanie sa zodpovednosti.

Kompakt nezmení situáciu rohingských utečencov a utečenkýň, ktorí práve dorazili do Bangladéša, ani situáciu generácie somálskej mládeže, ktorá sa narodila v utečeneckých táboroch v Keni, alebo situáciu utečencov a utečenkýň, ktorí už päť rokov ostávajú uviaznutí v nelegálnej a zničujúcej neistote na ostrove Nauru. Kompakt neprinesie subsaharskej Afrike, na území ktorej sa nachádza 31% svetovej populácie utečencov a utečenkýň, žiadnu úľavu.

Hlasy utečencov ostávajú nevypočuté

O Kompakte bude počuť málokto z utečencov vo svete. Tiež sa ich nikto nepýtal na názor na proces či obsah a neboli zapojení do vyjednávania. Kompakt na začiatku chcel byť komplexnou, všetky oblasti pokrývajúcou zbierkou dobrej praxe, ale akákoľvek snaha ku konkrétnym záväzkom, záväzným požiadavkám alebo odvážnym činom bola zastavená v úvodných kolách vyjednávania. "Nultý" návrh z veľkej časti neobsahoval ľudské práva či záväzky z utečeneckého práva. Dokonca aj základné princípy ako je princíp non-refoulement (princíp nevyhostenia) či právo požiadať o azyl boli vynechané. Zmena klímy ako dôvod núteného vysídľovania tiež nebola zahrnutá a hlasy utečenkýň a utečencov nedostali dosť miesta, aby boli inštitucionalizované v akomkoľvek mechanizme. Zostalo iba silné preferovanie záujmov štátov pred právami utečencov.

Štáty výrazne osekali presídľovacie kvóty

Avšak omnoho poburujúcejšie boli niektoré iniciatívy, ktoré štáty vyňali z vyjednávania o Kompakte. Kroky štátov tento rok ukázali, že dokonca ani chabé odporúčania zahrnuté v Kompakte sa pravdepodobne nebudú dodržiavať. Úrad vysokého komisára OSN pre utečencov (UNHCR) oznámil ešte pred finalizáciou textu 54% pokles miest pre presídlenie: 75 188 oproti 163 206 v predchádzajúcom roku z dôvodu zníženia presídľovacích kvót štátmi. To je oveľa menej než 1,2 milióna miest, ktoré Úrad považuje za potrebné.

Vláda USA znížila svoju kvótu prijímania utečencov na 45 000 ľudí, najnižšiu hodnotu od prijatia domáceho zákona o utečencoch (Refugee Act) z roku 1980 a toto číslo zjavne plánuje v roku 2019 znížiť na 30 000. Amnesty International medzitým zdokumentovala katastrofálnu a nenapraviteľnú škodu, ktorú na tisícoch žiadateľov a žiadateľkách o azyl páchajú imigračné politiky Trumpovej administratívy. Opatrenia, ktoré zahŕňajú oddelovanie a zadržiavanie detí a rodín, porušujú nielen medzinárodné právo, ale aj zákony USA.

Nútené návraty

Niektoré štáty v Európe nútene navracali zvyšujúce sa množstvo ľudí prichádzajúcich z Afganistanu, ktorým postavenie utečenca alebo iná forma medzinárodnej ochrany neboli priznané i napriek zhoršujúcej sa bezpečnostnej situácii v Afganistane a správam OSN o rekordne vysokých počtoch civilných obetí. Amnesty International zdokumentovala, že utečencom navráteným do Afganistanu hrozí riziko závažného porušovania ľudských práv a násilie. Aj napriek tomu v roku 2018 deportovalo Fínsko nútene 75 ľudí, Nemecko 366 ľudí, Holandsko približne 28 ľudí a Nórsko 15 ľudí. Tieto čísla dopĺňajú približne 10 000 Afgáncov a Afgániek, ktorí boli nútene deportovaní z Európy v rokoch 2015 a 2016.

Vyhýbanie sa zodpovednosti

Európske vlády tiež nedokázali zreformovať pravidlá pre udeľovanie azylu alebo dohodnúť sa na spoločnom systéme zdieľanej zodpovednosti a spolupráce pri ochrane a pomoci ľuďom na úteku v Európe. To spôsobilo, že štáty v prvej línii migrácie stále znášali neúmernú záťaž pri spracovávaní žiadostí o azyl. Európska únia a členské štáty pokračovali aj napriek významnému poklesu množstva ľudí, ktorí prichádzajú do Európy, v rozširovaní praktík externalizácie s cieľom udržiavať ich v dostatočnej vzdialenosti od európskych hraníc a presúvaní zodpovednosti na vlády v štátoch Afriky a inde.

Utečenci a utečenkyně, migrantky a migranti uväznení v Líbyi znášajú hlavné bremeno európskych politik. Tieto politiky podporujú líbyjské úrady, aby bránili ľuďom vydať sa na cestu a zachytávali ľudí, ktorí riskujú svoje životy, aby dosiahli bezpečie a lepší život v Európe. V strednej časti Stredozemného mora bolo počas leta nahlásených 1200 ľudí, ktorí sa utopili alebo sú nezvestní. Tisíce ľudí boli zadržané a transportované späť do Líbye, kde čelili svojvoľnému zadržaniu, násiliu a zneužívaniu.

Dohoda medzi EÚ a Tureckom, hrozivý príklad vyhýbania sa zodpovednosti, spôsobila, že tisíce utečencov a migrantov zostali uväznení v preplnených a špinavých táboroch na gréckych ostrovoch, ktoré financuje aj EÚ. Ohrozené boli predovšetkým ženy a dievčatá, ktoré sú vystavené obťažovaniu, sexuálnemu násiliu a iným formám zneužívania.

Vláda Izraela začala v roku 2018 zverejňovať Postup pre deportáciu do tretích krajín, podľa ktorého slobodným mužom zo Sudánu a Eritrey, ktorí do konca roka 2017 nepožiadali o azyl alebo ktorých žiadosť bola zamietnutá, bude doručené oznámenie o deportácii buď do ich krajiny pôvodu, alebo do nemenovanej "tretej krajiny", pod ktorou sa pravdepodobne myslí Uganda a Rwanda. Každý, kto odmietne opustiť krajinu, bude zadržaný, až kým nebude s deportáciou súhlasiť. V opačnom prípade bude deportovaný násilím. Tento postup porušuje právny záväzok Izraela non-refoulementu (nevyhostovania). Implementáciu postupu zatiaľ zastavili súdy, ale to nezastavilo pokusy Izraela preniesť svoju zodpovednosť za týchto utečencov a žiadateľov o azyl na Ugandu, v ktorej sa už teraz nachádza 1,3 milióna utečencov. Ide o najväčší počet utečencov a utečenkýň zo všetkých krajín Afriky, pričom svetovo je Uganda v päťici krajín s najvyšším počtom utečencov a utečenkýň.

Občiansky aktivizmus ako riešenie?

Zatiaľ čo vlády sa svojím záväzkom vyhýbajú, úloha občianskeho aktivizmu a advokácie sa stáva čoraz dôležitejšou a viditeľnejšou. Vlády na celom svete však využívajú čoraz viac spôsobov, ktorými sťažujú prácu ľudí a organizácií pomáhajúcich migrantom, migrantkám, žiadateľom a žiadateľkám o azyl, utečencom a utečenkyniam. Paragrafy správneho, trestného a iného práva sú jedným z opatrení, ktoré vlády používajú na odstrašenie, zdržanie, prenasledovanie a potrestanie ľudí, ktorí pomáhajú. Od zadržania mimovládnych pátracích a záchranných lodí v Stredozemnom mori po zadržanie novinára, ktorý písal o zneužívaní utečencov na ostrove Nauru austrálskou vládou, sa aktivizmus za práva utečencov, utečenkýň, migrantiek a migrantov stal riskantnou a potenciálne trestnou záležitosťou.

Avšak finálny text Globálneho kompaktu spomína doplnkové trasy pre utečencov a utečenkyne na dosiahnutie bezpečných tretích krajín a odporúča štátom "ustanovenie súkromných alebo komunitami sponzorovaných programov, ktoré budú fungovať ako doplnok k bežnému presídleniu, vrátane komunitných programov", po čom Amnesty International už dlho volala.

Tento rok s tým niektoré krajiny začali. V júli oznámili Kanada, Veľká Británia, Španielsko, Argentína, Írsko a Nový Zéland svoju podporu pre koncept komunitných patronátov pre utečencov (community-based refugee sponsorship), ktoré kladie jednotlivcov a komunity do centra organizácie príchodu, privítania a integrácie utečeneckých rodín z tretích krajín. V rovnakom čase oznámil Nový Zéland svoj záväzok zvýšiť utečenecké kvóty z 1000 na 1500 miest.

Solidarita a priama akcia komunit a jednotlivcov sa môže vo svete, ktorý je čoraz viac nepriateľský, javiť ako spôsob posilnenia práva každej osoby požiadať o azyl a žiť dôstojne. Vlády by mali skôr oslavovať a nasledovať príklady svojich občanov a občianok, než sa im vyhrážať. Teraz, keď sa vyjednávanie o Kompakte skončilo, ostáva len dúfať, že čoraz viac vlád ho bude vidieť ako príležitosť pre naštartovanie pozitívnej zmeny, nie len ako konečný výsledok.